

LILIJANA ŽNIDARŠIČ GOLEC*

Prva tri desetletja življenja vidnega ljubljanskega protestanta Lenarta Budine (1500–1573)

IZVLEČEK

Prispevek se osredinja na prvih trideset let življenja leta 1500 v glavnem mestu Kranjske (ali njegovi bližini) rojenega in tu leta 1573 umrlega Lenarta Budine, ki je poznan predvsem kot prvi rektor protestantske deželnošolske šole v Ljubljani. Avtorica se posveča zlasti vprašanju, ki zadevajo Budinovo rojstvo, identiteto njegovih staršev, študij v Leipzigu in Freiburgu im Breisgau, zaposlitev v tiskarni Johanna Frobna v Baslu, poučevanje v bližnjem Rheinfeldnu ter stike z Erazmom Rotterdamskim, Heinrichom Glareanom in drugimi humanisti. Izpostavljena je Budinova morebitna povezava z dvorom Ferdinanda I. in krogi blizu papeške kurije v letih pred njegovo vrnitvijo v Ljubljano okoli leta 1533. Avtorica se posebej dotakne še vprašanja, kako pomembno je bilo za Budino učenje grščine – jezika, z osnovami katerega bi lahko po vrnitvi v rojstno mesto svoje učence seznanjal tudi kot »latinski učitelj«.

KLJUČNE BESEDE

Lenart Budina, Ljubljana, Leipzig, Basel, Rheinfelden (Aargau), Freiburg im Breisgau, Erazem Rotterdamski, Heinrich Glarean, Johann Grimm Atrocianus, latinščina, grščina

ABSTRACT

THE FIRST THREE DECADES OF LIFE OF LJUBLJANA'S NOTABLE PROTESTANT LENART BUDINA (1500–1573)

The article presents the first thirty years of life of Lenart Budina, who was born in or near Carniola's capital in 1500 and died there in 1573. Budina is best known as the first rector of the Protestant-run Estates School in Ljubljana. Primary focus is on questions concerning Budina's birth, the identity of his parents, his studies in Leipzig and Freiburg im Breisgau, employment at the printworks of Johann Froben in Basel, his teaching position in the nearby Rheinfelden, as well as his contacts with Erasmus of Rotterdam, Heinrich Glarean, and other humanists. Attention is drawn to Budina's possible connection to the court of Ferdinand I and the circles surrounding the Papal curia in the years prior to his return to Ljubljana about 1533. The author also specifically addresses the issue of how much importance Budina ascribed to learning Greek, the basics of which he could pass on to his students after returning to his native town as a "Latin teacher."

KEYWORDS

Lenart Budina, Ljubljana, Leipzig, Basel, Rheinfelden (Aargau), Freiburg im Breisgau, Erasmus of Rotterdam, Heinrich Glarean, Johann Grimm Atrocianus, Latin, Greek

* dr., višja svetovalka – arhivistka, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana, lilijana.znidarsic@gov.si,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0850-1884>

UVOD

Ljubljančan Lenart Budina (1500–1573) se je v slovensko zgodovino zapisal predvsem kot protestantizmu privržen učitelj in prvi rektor leta 1563 vzpostavljene deželnošolske šole v Ljubljani. Raziskave Primoža Simonitija kažejo, da je bil Budina tudi eden pomembnejših humanističnih izobražencev 16. stoletja na Slovenskem.¹ Ideali renesančnega humanizma so ga zaznamovali zlasti v času, ko je živel in deloval v Baslu in bližnjem Rheinfeldnu, vendar pa je vsaj nekaj tega duha prenesel v Ljubljano, kamor se je vrnil okrog leta 1533.² Poleg tega je Simoniti prvi odkril, da se je Budina v glavnem mestu Kranjske (ali ožji okolici) rodil leta 1500 in da je tu umrl 15. aprila 1573.³ Že pred dobrimi stotimi leti nastalo biografsko geslo Franceta Kidriča vsebuje podatka, da je Budina študiral na univerzah v Leipzigu in Freiburgu im Breisgau, kjer si je pridobil naslov bakalavra svobodnih umetnosti.⁴ Na Budinove avtobiografske notice v njegovem izvodu knjige *Adagiorum chiliades* Erazma Rotterdamskega iz leta 1520 in knjige *Margarita philosophica nova* Gregorja Reische iz leta 1508 je nekaj let za Kidričem opozoril Joža Glonar.⁵ Pričujoča študija doslej objavljene podatke dopolnjuje in jim dodaja nove, pri čemer se zaradi obsežnosti snovi omejuje na prva tri desetletja Budinovega življenja. Pomembno izhodišče naše raziskave so knjige, ki jih je kot Budinove identificiral Primož Simoniti ter jih hranijo v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani.⁶ Med neobjavljenim gradivom so se kot dragocen vir pokazali zapisniki ljubljanskega mestnega sveta, med objavljenimi viri pa univerzitetne matrike in korespondenca Erazma Rotterdamskega.

O LENARTOVEM ROJSTVU, PRIIMKU, VPISU NA LEIPZIŠKO UNIVERZO TER DRUŽINI IN HIŠI V LJUBLJANI

Na vprašanje, kdaj se je rodil Lenart Budina, nam odgovarja Budina sam v pripisu k letnici 1500 v izvodu knjige *Supputatio annorum mundi* Martina Luthra, ki ga hrani Narodna in

univerzitetna knjižnica v Ljubljani.⁷ Gre za delo, ki je izšlo leta 1541 v Wittenbergu in v katerem Luther predstavlja kronologijo zgodovine sveta.⁸ Vzporedno so prikazani biblični oziroma cerkvenozgodovinski dogodki in podatki o bibličnih osebah, svetnih voditeljih ter političnem dogajanju, in sicer za čas od »ustanovitve sveta in izgona iz raja« do leta 1540. Tega leta naj bi po Luthru minevalo natančno 5500 let obstoja sveta, pri čemer je bilo pričakovati njegov konec, saj naj se šesto tisočletje zgodovine ne bi dopolnilo.⁹ Budinovi pripisi v knjigi se začenjajo z omembo poraza »Turkov v hrušiškem gozdu pri Ljubljani« leta 1491 in končujejo z omembo izvolitve kralja Ferdinanda I. za cesarja leta 1558.¹⁰ Pri letnici 1500 Budina izpostavlja svoje rojstvo: »*Leonardus Budina natus*«. Da je v maniri takratnih humanistov razmišljal tudi o izvoru svojega priimka,¹¹ priča njegov zapis v izvodu zbirke pregovorov *Adagiorum chiliades quatuor* Erazma Rotterdamskega iz leta 1520, ki ga prav tako hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.¹² Budinova notica na notranji strani platnic te knjige, natisnjene v tiskarni Johanna Frobenja v Baslu, kjer jo je Budina tudi dobil,¹³ nas napotuje na stran 570. Tam beremo: »*βόδοινοι populi sunt Scythiae, sic appellati, quod à bubus vehantur, utpote ἀμαξόβιοι, id est, Plaustris aedium vice utentes*«. V slovenskem prevodu: »Budini so ljudstvo Skitije, imenovani tako, ker so jih vlekli voli, namreč Amaksobijci, se pravi, ker so uporabljali vozove namesto hiš.« Izvor svojega priimka je torej povezoval z antičnim, pretežno nomadskim plemenom Budinov (*Βουδοῖνοι*), o katerih so pisali Herodot in drugi starogrški, pa tudi rimski pisci.¹⁴

Poleg prevladujoče različice Budina v nekaterih virih srečamo obliko Wudina,¹⁵ v matrikah univerze v Leipzigu, na katero se je Lenart vpi-

1 Simoniti, *Humanizem*, str. 55–57, 114–118; Simoniti, Med knjigami, str. 300–305. Prim. Simoniti, Po sledeh; Simoniti, Glareanov latinski prevod.

2 Kidrič, Budina Lenart; Schmidt, *Pedagoško delo*, str. 28.

3 Simoniti, *Humanizem*, str. 114.

4 Kidrič, Budina Lenart.

5 Glonar, Iz mladosti, str. 146–147; Glonar, Budna, str. 222.

6 Simoniti, Med knjigami, str. 302–305. O tem, kako so knjige izobražencev, med njimi tudi knjige Lenarta Budine in drugih protestantov, konec 18. stoletja prišle v Licejsko knjižnico, predhodnico današnje Narodne in univerzitetne knjižnice, prim. Simoniti, Med knjigami; Vidmar, Knjižnice.

7 NUK 240. Prim. Simoniti, Med knjigami, str. 303, št. 11a.

8 Prim. Vidmar, *Libri prohibiti*.

9 »Hoc anno (1540) numerus annorum Mundi precise est 5500. Quare sperandus est finis mundi, nam Sextus Milenarius non complebitur.«

10 Budinov pripis k letnici 1491 je v nemškem jeziku, pripis k letnici 1558 pa v latinskem.

11 Prim. Simoniti, *Humanizem*, str. 114.

12 Prim. Glonar, Iz mladosti, str. 146–147; Simoniti, Med knjigami, str. 300. O izvoru priimkov Budimir in Budna ter Budič in Budja, pa tudi o različici Budina in drugih inačicah prim. Keber, *Leksikon priimkov*, str. 97–98.

13 NUK 1569. Prim. Simoniti, Med knjigami, str. 303, št. 6.

14 »Ex officina Frobenii datus est mihi is liber [...]«. NUK 1569, str. 1.

15 NUK 1569, str. 570, XLVII (Budoro more).

16 Prim. Herodot, *Zgodbe*, str. 310, 340–341, 345–346 (knj. IV, 21, 108, 109, 123); Plinij Starejši, *Naravoslovje*, str. 272 (knj. 4, 88).

17 Na primer v NUK 6322 in v nekaterih zapisnikih ljubljanskega mestnega sveta v SI ZAL LJU 488.

sal v poletnem semestru leta 1518, pa naletimo še na različico Bodina: »Leonhardus Bodina Labacensis«.18 Krajšava »p.« pri njegovem imenu in priimku nam pove, da je bil kot siromašen (*pau-per*) ob imatrikulaciji oproščen plačila.19 Uvrstili so ga v bavarsko nacijo, *Nacio Bavarica*,20 v katero je bil v istem letu in semestru uvrščen tudi Štajer-rec Gašper (Krištof?) Grafenauer (*Gravennawer*).21 Dve leti prej, v poletnem semestru leta 1516, je kot študent bavarske nacije dokumentiran Ljub-ljančan Valentin Parente (*Parenthe*), še prej, v zim-skem semestru leta 1507, pa Ljubljčan Jernej Singer.22 Pred odhodom v Leipzig je Budina naj-brž obiskoval šolo pri stolni cerkvi sv. Nikolaja v Ljubljani, kjer si je lahko pridobil dovolj znanja za vpis in študij na univerzi. Pri ljubljanski stolni šoli so si pravice in dolžnosti sicer delili mesto, stolni kapitelj in škof.23

Imeni Budinovih staršev najverjetneje razkri-va notica ljubljanskega mestnega sveta iz srede februarja 1525.24 Notica potrjuje zakonsko rojstvo Blaža (*Blasy*), sina Simona in Jere (*Gera*) Budina; *Blasy* bi bil torej lahko Lenartov brat.25 Še en, pre-cej mlajši Blaž Budina je leta 1572 dokumentiran kot Tiffernov štipendist v Tübingenu.26 Medtem ko ga Theodor Elze označuje za Lenartovega »so-rodnika«, ga ima France Kidrič za Lenartovega si-na, pri čemer mu na podlagi do zdaj pregledanih virov ni mogoče pritrditi.27 Štipendist Blaž bi bil lahko tudi sin Blaža starejšega in Lenartov nečak. Kljub temu bi bila Simon in Jera Lenartova star-ša, najsi bi bil Blaž mlajši Lenartov nečak ali sin. Lenarta in Blaža mlajšega bi seveda lahko vezalo tudi bolj oddaljeno sorodstvo. Ob tem velja pose-bej opozoriti na listini iz let 1542 in 1551, hranjeni v

Škofijskem arhivu v Briksnu, v katerih se kot me-ščan in krznar v Brunecku v Pustriški dolini po-javlja *Blasius* Budina.28 V *Blasiusu* bi vsekakor lah-ko videli leta 1525 v ljubljanskih mestnih zapisni-kih izpričanega Blaža (*Blasy*). Kar zadeva Lenarto-ve otroke, je bil njegov sin gotovo Samuel Budina (1542–1572),29 ki je postal širše znan po latinskem prevodu opisa obleganja Sigeta izpod peresa Fran-ja (Ferenca) Črnka.30 Da je imel Lenart več ot-rok, morda v dveh zakonih,31 in da so se mu ne-kateri rodili, ko je bil star že več kot petdeset let, izvemo iz njegovega pisma kranjskim deželnim stanovom s konca leta 1567 ali začetka leta 1568. V tem pismu namreč poudarja, da ima nedorasle otroke, »vnerzognen Khinderlen«.32 Tri leta pozneje se v zapisnikih ljubljanskega mestnega sveta hiša »gospoda Budine« (*herrn Budina*) omenja kot ena od dveh hiš, med katerima je stala »hiša na trgu nasproti škofije« (*Behausung am Platz gegen Bys-tumb*).33 Po ugotovitvah Miha Kosija je hiša Budi-novih stala na Ciril-Metodovem trgu 15.34 Ni prav-verjetno, da bi Lenart v tej hiši živel že kot otrok, pač pa je v njej sprva delovala leta 1563 ustanov-ljena šola kranjskih deželnih stanov.35

ODLOČITEV ZA ŠTUDIJ V LEIPZIGU TER ODHOD V BASEL IN ANGAŽMA V TISKARNI JOHANNA FROBNA

Za odgovor na vprašanje, zakaj se je Budina odpravil študirat v Leipzig, ni trdnejših podatkov. Namiga ne daje niti pregled v približno istem času na leipziški univerzi vpisanih Ljubljčanov ozi-roma Kranjcev. Omenila sem že, da se je dve leti

18 Erler, *Die Matrikel I*, str. 561, št. 70.

19 Erler, *Die Matrikel I*, str. 561, št. 70.

20 O štirih univerzitetnih nacijah Erler, *Die Matrikel I*, str. xxxiii–xxxiv.

21 Erler, *Die Matrikel I*, str. 561, št. 73: »Cristofferus Gra-vennawer Stiriensis« (opomba k osebnemu imenu *Casperus*). Prim. Erler, *Die Matrikel III*, str. 257: »Gravennawer Casp(arus) Stirien(sis)«.

22 Erler, *Die Matrikel I*, str. 548, št. 43: »Valentinus Parenthe de Labaco« (morda Porenta?); Erler, *Die Matrikel I*, str. 483, št. 4: »Bartholomeus Synger de Labaco«. Ob preje-mu redov posvečenja je Singer sicer veljal za Škofjelocha-na (Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 277).

23 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 177–180.

24 SI ZAL LJU 488, Cod. I, knj. 1 (1521–1526), fol. 101r.

25 SI ZAL LJU 488, Cod. I, knj. 1 (1521–1526), fol. 101r. Za pos-lano preglednico oseb s priimkom Budina (Wudina) iz imenske kartoteke k zapisnikom ljubljanskega mestnega sveta dolgujem zahvalo Barbari Žabota.

26 Na tübingensko univerzo se je vpisal 10. decembra 1572. Hermelink, *Die Matrikeln*, str. 523, št. 24. Prim. Elze, *Die Universität*, str. 72; Elze, *Primus Trubers Briefe*, str. 514, op. 3; Trubar, *Pisma*, str. 283, op. 3; Kidrič, Budina Lenart.

27 Prim. Elze, *Die Universität*, str. 72; Kidrič, Budina Lenart.

28 DAB, HA, Urkunden, št. 1439 in 1509, obj. na spletni stra-ni <https://www.monasterium.net>.

29 O njem Elze, *Die Universität*, str. 65; Kidrič, Budina Sa-muel; Simoniti, Po sledeh, str. 209–211.

30 Prim. Budina, *Historia Sigethi*.

31 Morebitna nadaljnja raziskava o Lenartovi (prvi) ženi in otrocih bi morala upoštevati dejstvo, da se Lenart že leta 1537 navaja kot svak Matije Klombnerja (SI ZAL LJU 488, Cod. I, knj. 3 (1537), fol. 63v–64r: »Mathis Klombner Landschreyber per Lienhartn Budina seinen Schwa-ger«). Klombner svaštvo z Lenartom izpostavlja še leta 1563 (NUK, Ms 1062, št. 76 (pismo Ivanu Ungnadu z dne 24. junija 1563)). Ni gotovo, ali je bil Budina poročen s Klombnerjevo sestro. Kot Klombnerjeva žena se leta 1537 sicer omenja Barbara, roj. Hochstetter (Fabjančič, *Zgodo-vina*, str. 95, op. 529).

32 SI AS 2, šk. 89, fasc. 54/4, sn. 2, str. 150.

33 SI ZAL LJU 488, Cod. I, knj. 11 (1571), fol. 62r.

34 Za dragoceni podatek se zahvaljujem kolegu Mihi Kosi-ju. Hišo Lenarta Budine je na Ciril-Metodov trg 15 sicer postavljala že Vladislav Fabjančič, a ne v povezavi z letni-co 1571. Tega leta naj bi bila lokacija hiše bodisi Ciril-Me-todov trg 16 bodisi Ciril-Metodov trg 18. Gl. Suhadolnik in Anžič, Mestni trg, str. 78, 80.

35 Dimitz, *Geschichte Krains*, str. 273; Schmidt, *Pedagoško de-lo*, str. 29.

Naslovna stran Budinovega izvoda knjige *Adagiorum chiliades* quatuor Erazma Rotterdamskega iz leta 1520 (NUK 1569).

pred Budino tu imatrikuliral Ljubljčan Valentin Parente (Porenta?),³⁶ vendar v tej fazi raziskave o njem ni znano nič drugega. Leipziškim študentom se je leto dni pred Budino pridružil Kranjec Gregor Fabri,³⁷ a tudi o njem je za zdaj znano zgolj to. Nekaj več podatkov in posledično manevrskega prostora za sklepanje imamo pri vprašanju, kako to, da je bila Budinova naslednja izpričana življenjska postaja Basel, znamenita tiskarna Johanna Frobna pa njegovo domnevno prvo tamkajšnje delovno okolje. Budinova lastnoročna notica na zgornjem robu naslovne strani že omenjene knjige Erazma Rotterdamskega *Adagiorum chiliades quatuor* nam sporoča, da je Budina izvod te knjige dobil v Frobnovi tiskarski delavnici, ko je tu leta 1521 opravljal delo korektorja: »Ex officina

Frobenii datus est mihi is liber Anno MDXXI. In qua eram ad prælum lector.«³⁸ Podatek, da je še tisto leto postal učitelj v Rheinfeldnu, najdemo v Budinovem pripisu k isti notici: »eodemque anno paedotribam Rinfeldië creatus.«³⁹ Budina je torej že kmalu po prihodu v Basel začel poučevati v Rheinfeldnu, ki leži okoli 20 kilometrov vzhodno od Basla in je danes najstarejše mesto v švicarskem kantonu Aargau.⁴⁰

Oseba, ki bi utegnila odločilno vplivati na to, da se je Budina iz Leipziga napotil v Basel ter se začasno ali delno zaposlil v Frobnovi tiskarni, je leipziški profesor Peter Mosellanus (1493–1524).⁴¹ Rodil se je kot Peter Schade v Bruttigu ob Mozeli

³⁶ Erler, *Die Matrikel I*, str. 548, št. 43.

³⁷ Erler, *Die Matrikel I*, str. 555, št. 34: »Gregorius Fabri ex Carneola«.

³⁸ NUK 1569. Na naslovni strani spodaj je zapis: »Sum Leonardi Budinę«.

³⁹ NUK 1569, naslovna stran.

⁴⁰ Prim. Steiner, *Der Ausbau*, str. 25.

⁴¹ Erbe, Petrus Mosellanus, str. 466–467; Flood, Mosellanus (Schade), stp. 239–255.

(Mosel), latinski priimek Mosellanus – po imenu reke, ob kateri je stal njegov rojstni kraj – je prevzel v mladih letih.⁴² Na leipziško univerzo se je vpisal leta 1515, le dve leti pozneje pa je Angleža Richarda Croka Crocusa nasledil kot predavatelj grščine – jezika, za katerega se je že zgodaj zanimal tudi Budina. Mosellan je kot študent svobodnih umetnosti dosegel akademski naslov magistra (*magister artium*), kot študent teologije pa najprej naslov *baccalaureus biblicus* in nato *baccalaureus sententiarus*.⁴³ Predvidevamo lahko, da je Budina Mosellana občudoval in dobro poznal njegovo odmevno delo *Paedologia in puerorum usum conscripta*, ki govori o poučevanju latinščine in krščanski vzgoji dečkov.⁴⁴ Tako kakor mnogi drugi izobraženci tistega časa se je tudi Mosellan navduševal nad Erazmom Rotterdamskim (ok. 1466–1536). Ta je v Baslu, kamor se je vrnil ravno v letu, ko je Budina tu izpričan prvič, še okrepil sodelovanje z *officina Frobeniana* in v tem spodbudnem središču humanizma preživel pomemben del življenja.⁴⁵

Za razumevanje zelo verjetne Mosellanove vloge pri Budinovi odločitvi za pot v Basel in ozadja njegove začasne zaposlitve pri Frobnu sta relevantni zlasti dve dejstvi: prvič, da je bil Mosellan v prijateljskih odnosih z Erazmom, kar dokazuje njuna korespondenca, segajoča v čas od zgodnje pomladi 1517 naprej,⁴⁶ in, drugič, da je približno leto dni pred Budinovim prihodom v Basel tu izšla Mosellanova objava dela *De statu Animae* Klavdijana Mamerta iz 5. stoletja.⁴⁷ Te februarja 1520 natisnjene knjige Mosellanu resda ni izdal Johann Froben, ampak so kot njeni izdajatelji imenovani Ludwig Hornken, Godogredus Hitorpius in Adam Petri.⁴⁸ Po drugi strani pa je Froben natisnil številne Erazmove spise; med letoma 1521 in 1527, ko je Froben umrl, je delež knjig, ki jih je napisal Erazem ali je pri njihovem

Peter Mosellanus okoli leta 1520 (Wikimedia Commons).

nastanku dejavno sodeloval, presegal 70 % vseh Frobnovih tiskov.⁴⁹ Z izdajanjem Erazmovih del so po letu 1527 nadaljevali Johannova vdova Gertruda oziroma njen drugi mož in Johannov sin Hieronim.⁵⁰ Glede na to, da je Budini, ko se je ta že vrnil v Ljubljano, podaril najmanj dve knjigi,⁵¹ ne moremo mimo Johannovega zeta in družabnika Nicolausa Episcopiusa starejšega. Z njim se je Budina skoraj zagotovo spoprijateljil že v začetku dvajsetih let 16. stoletja. Episcopijs je namreč v Frobnovi tiskarni najprej delal kot korektor, in to vsaj od poletja 1519.⁵²

V zvezi s tiskarji, ki so tiskali za humaniste zanimiva dela, kaže izpostaviti še leipziškega ti-

42 Zapis ob njegovi imatrikulaciji na leipziški univerzi se glasi: »Petrus Mosellanus alias Schade Protegensis ex diocesi Treverensis« (Erler, *Die Matrikel I*, str. 542, št. 134).

43 Študent teologije, ki je po dveh letih študija praviloma pridobil naslov *baccalaureus biblicus*, je smel na univerzi predavati o Svetem pismu. Uspešno končanje nadaljnje- ga triletnega študija teologije je študentu prineslo naslov *baccalaureus sententiarus* in pravico predavati o *Senten- cah* Petra Lombarda.

44 Flood, Mosellanus (Schade), stp. 246.

45 Erazem je živel v Baslu v letih 1514–1516, 1521–1529 ter 1535–1536 (Huizinga, *Erasmus*, str. 87 sl., 151, 174–175, 183–187).

46 Flood, Mosellanus (Schade), stp. 254. Prim. objavo prve- ga Mosellanovega pisma Erazmu z dne 24. marca 1517 in druga Mosellanova pisma istemu v *Opus Epistolarum* 2, št. 560, 911, 948, 1123, 1305.

47 Schmidt, *Petrus Mosellanus*, str. 59.

48 Prim. Schmidt, *Petrus Mosellanus*, str. 59, op. 15.

49 Sebastiani, *Johann Froben*, str. 68. Delo vsebuje katalog vseh knjig, ki jih je izdal Johann Froben.

50 Prim. Pfister, Froben Hieronymus.

51 Simoniti, *Humanizem*, str. 115; Simoniti, Med knjigami, str. 302, št. 1; str. 303, št. 5.

52 Prim. Bietenholz, Nicolaus Episcopijs, str. 437–438.

skarja Valentina Schumanna.⁵³ V Leipzigu, kjer je bil tudi rojen, je deloval od leta 1514; dve leti pozneje je pri njem izšel Erazmov *Enchiridion militis Christiani* (Priročnik krščanskega vojaka).⁵⁴ Kot prve v nemškem prostoru so bile v njegovi tiskarni natisnjene knjige z grškimi in hebrejskimi črkami: leta 1516 grška slovnica Richarda Croca Crocusa, štiri leta pozneje pa hebrejska slovnica Philippa Michaela Noveniana (Novenianus).⁵⁵ Mesto Leipzig, natančneje, grad Pleißenburg na takratnem obrobju mesta, je bilo prav v času Budinovega študija prizorišče javne disputacije med katoliškim teologom Johannom Eckom ter kritikoma katolištva Andreasom Bodensteinom von Karlstadt in Martinom Luthrom.⁵⁶ Prvega od dveh otvoritvenih govorov pred soočenjem, ki je potekalo od 27. junija do 15. julija 1519, je imel Mosellan.⁵⁷ Ne kaže dvomiti, da je disputacija vzbudila Budinovo zanimanje, posebej najbrž za Luthrova stališča in ideje, ki so se začele tedaj še intenzivneje širiti po Evropi.

BUDINOVO BIVANJE IN »MREŽENJE« V BASLU TER UČITELJEVANJE V RHEINFELDNU

Če lahko na podlagi že citirane Budinove notice v baselski izdaji Erazmovega dela *Adagiorum chiliades* njegov prihod v Basel postavimo v leto 1521,⁵⁸ pa težje odgovorimo na vprašanje, koliko časa je Budina v Baslu živel. Kot je bilo že povedano, je kmalu, še v letu 1521, postal učitelj v bližnjem Rheinfeldnu.⁵⁹ Tega leta je dobil ali kupil knjigo, ki je pri Frobnju izšla štiri leta prej in je obsegala tri Erazmove spise: *De duplici copia verborum ac rerum*, *De ratione studii* in *De laudibus litterariae societatis, rei publicae ac magistratuum urbis Argentinae*.⁶⁰ Budinovemu izvodu, ki ga prav tako hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, je privezano delo različnih avtorjev z naslovom *Veterum aliquot de arte rhetorica traditiones* iz leta 1521.⁶¹ O tem, kako zelo pomembni so bili za Budino Erazmovi spisi, zadevajoči retoriko ter način učenja latinščine in grščine, priča njegova notica o lastništvu: »*Sum Leonardi Wudinae, Nec muto dominum*«, v slovenščini: »Sem [last] Le-

narta Budine in ne bom menjala lastnika.«⁶² Poudarek, da se ne bo ločil od svojega izvoda knjige, zasledimo še v delu *Tes kaines diathekes hapanta*, ki ga je Budina kupil v letu izida knjige pri Johannu Beblu v Baslu, tj. leta 1524.⁶³ Medtem ko je na zgornji rob naslovne strani zapisal besedi »*Basileę emptum*«, se njegov daljši zapis na spodnjem robu iste strani glasi: »*Est Leonardi Budinae Labacensis, Nec mutat dominum, Emptus Anno MDXXIII*«. ⁶⁴

Leta 1524 se je torej Budina mudil v Baslu, a to še ne pomeni, da je takrat živel tu in ne v Rheinfeldnu, kjer je leta 1521 nastopil službo učitelja. V tem kraju je razmeroma hitro postal vodja šole, kar razkriva Budinov vpis v knjigi *Libanii sophistae Graeci declamatiunculae aliquot*: »*Basileae emptus cum eram Rinfeldiae scholae praefectus*«. ⁶⁵ Delu, ki ga je marca 1522 natisnil Froben in ga je Budina kupil v času, ko je vodil šolo v Rheinfeldnu, so privezani *Dialogi* Lukijana iz Samosate; te je mesec dni prej, februarja 1522, izdal Valentin Curio.⁶⁶ Dokler ne odkrijemo novih podatkov, lahko upravičeno domnevamo, da je Budina kot rheinfeldenski učitelj oziroma vodja tamkajšnje šole deloval od leta 1521 – verjetno od jeseni tega leta – do srede dvajsetih let ali še dlje, najpozneje do prvih mesecev leta 1529.⁶⁷ Medtem je bolj ali manj pogosto zahajal v Basel ter se družil s prijatelji in znanci, predvsem s tistimi, ki so bili tako ali drugače povezani s Frobnovo tiskarno. Ni izključeno, da je v tej tiskarni občasno še vedno pomagal. V zvezi z delom korektorja, ki ga je Budina pri kralju tiskarjev opravljal vsaj nekaj časa, Primož Simoniti poudarja, da je to delo zahtevalo dobro splošno in zlasti temeljito jezikovno izobrazbo ter da so bili glavni korektorji svojih del pogosto avtorji sami, kakor denimo Erazem.⁶⁸ Čeprav se je Budina učil tudi grško, je v Frobnovi tiskarni najbrž delal le z latinskimi besedili.⁶⁹ Matrike baselske univerze kot korektorja pri Frobnju izpostavljajo humanista Jakoba Nefa (Nepos), ki se je na univerzo vpisal jeseni 1519; v njih je zapisano, da je nadpovprečno izveden v grščini in latinščini (*graece et latine haud vulgariter peritus*).⁷⁰ Nepos

53 Prim. Wustmann, Schumann.

54 Delo je pri Schumannu izšlo pod naslovom *Enchiridion Erasmi Roterodami Germani de Milite Christiano* [...].

55 Wustmann, Schumann.

56 Schaff, *History VII*, str. 151–154; Tüchle in Bouman in Le Braun, *Zgodovina Cerkve 3*, str. 62.

57 Prim. Smolinsky, *Die Anfänge*, str. 250–251.

58 NUK 1569; Simoniti, *Med knjigami*, str. 303, št. 6.

59 Prim. Simoniti, *Humanizem*, str. 115.

60 NUK 6322.

61 NUK 5654. Prim. Simoniti, *Med knjigami*, str. 304, št. 22.

62 NUK 6322. Prim. Simoniti, *Med knjigami*, str. 303, št. 7.

63 NUK 10460.

64 NUK 10460. Prim. Simoniti, *Med knjigami*, str. 303, št. 16.

65 NUK 735. Budinov prepis stoji na vrhu naslovne strani. Prim. Simoniti, *Med knjigami*, str. 303, št. 10.

66 NUK 736. Prim. Simoniti, *Med knjigami*, str. 303, št. 11.

67 Spomladi 1529 srečamo Budino med imatrikuliranimi na univerzi v Freiburgu im Breisgauu. Več o tem v nadaljevanju.

68 Prim. Simoniti, *Humanizem*, str. 115; Simoniti, *Med knjigami*, str. 300–301; Sebastiani, *Johann Froben*, str. 74.

69 Glonar, *Iz mladosti*, str. 147.

70 Wackernagel, *Die Matrikel I*, str. 341, št. 1. Da je bil Nepos, preden je postal korektor pri Frobnju, v službi pri Erazmu Rotterdamskem, je navedeno v pripisu.

Rheinfelden, Aargau
(Wikipedia: foto: Wladyslaw Sojka, www.sojka.photo).

je v študijskem letu 1519/1520 na univerzi v Baslu tudi predaval o Homerju. Njegova študijskim kolegom namenjena objava prve in druge knjige *Odiseje* je leta 1520 izšla pri še enem baselskem tiskarju, Andreasu Cratandru.⁷¹ Morda je ravno ta izdaja Budino (dodatno) spodbudila, da je prevedel najmanj dva odlomka *Odiseje* v latinščino,⁷² izhajajoč iz Erazmove grško-latinske objave zadnjih odlomkov v *Adagiorum chiliades quatuor*. Budinov rokopisni prevod odlomka o Odisejevem uboju Antinoa se je ohranil na listu,⁷³ prevod drugega, v katerem Odisej nagovarja svojega ostarelega očeta, pa v Budinovem izvodu navedene Erazmove knjige.⁷⁴ Budinovega zanimanja za grščino se bom dotaknila še ob koncu prispevka.

Kar zadeva Budinovo pedagoško udejstvovanje in baselske stike, se porajajo še druga vprašanja: katero šolo v Rheinfeldnu je vodil, kako je do tega položaja sploh prišel in kdo so možje, ki jih je srečeval v Frobnovi tiskarni. Pomembna rheinfeldenska ustanova, pri kateri sta obstajali šola in služba učitelja (*scholasticus*) oziroma »vodje šol« (*magister scholarum*), je bil kolegiatni kapitelj sv. Martina.⁷⁵ Ker je to mesto pripadalo enemu od treh dostojanstvenikov kapitlja,⁷⁶ si Budino, ki je

bil laik, težko predstavljamo že kot pomožnega učitelja, kaj šele kot vodjo te šole. Zaradi povezave z Budinovým prijateljem Johannom Grimmom Atrocianom (Atrocianus),⁷⁷ o katerem bo še govor, naj vendarle omenim Johanna Waltenbergerja, kanonika in šolskega predstojnika pri Sv. Martinu v Rheinfeldnu (med letoma 1509 in 1541).⁷⁸ Še najbolj verjetno se zdi, da so Budino angažirale oziroma mu dovolile voditi zasebno šolo rheinfeldenske mestne oblasti,⁷⁹ pri čemer bi se za Budino – najbrž po Atrocianovem priporočilu – utegnil zavzeti Waltenberger.⁸⁰ Iz Rheinfeldna je prihajal tudi Baldassare Angelo (Engel), ki ga, tako kot Waltenbergerja, srečamo v Atrocianovem delu *Liber Epigrammatum* (*Knjiga epigramov*).⁸¹ In še: v Rheinfeldnu je Budini svoj izvod enciklopedičnega dela *Margarita philosophica nova* Gregorja Reische podaril Gregor Boss: »Gregorii Bossi sum«, »a quo mihi Leonardo Budinae dono datus Rinfeldię«.⁸² Vprašanje Bossove identitete žal ostaja nerazrešeno.⁸³ Morda je istoveten z Jurijem Rossom oziroma Bossom iz Schweinfurta,⁸⁴ ki se je na

tudi komenda malteškega viteškega reda. Prim. Welti, *Die Urkunden der Johanniterkommende*.

71 Frank, Nepos. Prim. Toepfer, *Mit fleiß*, str. 334. O Cratandru Frank, Cratander.

72 Prim. Homer, *Odiseja*, str. 311 (22. spev, verzi 8–19), 343 (24. spev, verzi 271–279?).

73 NUK, Ms 500. Sprednja stran lista v spodnjem delu pri naša še en Budinov prevod, ki pa se ne nanaša na Homerja oziroma *Odisejo*. Gl. reprodukcijo v Simoniti, *Humanizem*, str. 117.

74 NUK 1569, str. 735.

75 Desarzens-Wunderlin, Rheinfelden (Stift).

76 Prim. Welti, *Die Urkunden des Stifts St. Martin*, str. 349–350 (*Propst, Dekan, Scholasticus*). V Rheinfeldnu je obstajala

77 Prim. objavo in nemški prevod Atrocianovega epigrama, posvečenega Budini, ter kratek komentar k epigramu v *Johannes Atrocianus*, str. 218–219, 296.

78 *Johannes Atrocianus*, str. 282. Prim. Sieber, *Die Universität Basel*, str. 144–145; Waltenberger, Johann (Krumbach).

79 Prim. v prvo polovico 16. stoletja segajoči omembi šolske stavbe v Rheinfeldnu v Welti, *Die Urkunden des Stadtarchivs Rheinfelden*, str. 182, št. 484; str. 195, št. 526.

80 Tako kot Budini je Atrocian epigram posvetil tudi Waltenbergerju. *Johannes Atrocianus*, str. 192–193, 282.

81 Prim. *Johannes Atrocianus*, str. 194–195, 282.

82 NUK 4898, naslovna stran. Prim. Glonar, Budna, str. 222; Simoniti, *Med knjigami*, str. 304, št. 20.

83 Glonar, Budna, str. 222.

84 Erler, *Die Matrikel I*, str. 561, št. 27: »Georgius Ross de

leipziško univerzo vpisal isto leto in isti semester kot Budina, če ob tem upoštevamo razmeroma pogosto zamenjevanje imen Jurij in Gregor. Vsekakor je na podlagi (domnevno) Bossovih marginalij v *Margarita philosophica nova* mogoče sklepati, da je bil darovalec te knjige studiozen človek,⁸⁵ ki bi ga Budina prav lahko nasledil na mestu učitelja v Rheinfeldnu.

V ohranjeni korespondenci Erazma Rotterdamskega nas na Rheinfelden napotuje samo eno ime. Gre pravzaprav za priimek družine Truchsess von Rheinfelden,⁸⁶ ob tem pa zgolj za ugibanje, ali je mogoče v možu, ki se v pismu humanista Wolfganga Fabricija Capita Erazmu z dne 6. julija 1523 imenuje »Trucksess«, videti Jakob Truchsess von Rheinfeldna.⁸⁷ Pred letom 1545 umrl Jakob naj bi bil nekaj časa Capito tajnik, v Baslu, kjer je sprva Erazmov dober prijatelj Capito deloval kot profesor teologije, pa je imel Jakob tudi hišo.⁸⁸ Z Rheinfeldnom in njegovimi prebivalci je bil nekaj časa tesneje povezan Johann Eberlin von Günzburg, avtor prve protestantske utopije *Wolfaria*.⁸⁹ V letih od 1519 ali 1520 do 1521 je živel v Baslu, odšel nato v Wittenberg, po vrnitvi v Švico pa se je kot potujoči protestantski pridigar verjetno spomladi 1523 ustavil v Rheinfeldnu.⁹⁰ Na tamkajšnje vernike, s katerimi naj bi preživel štiri tedne, je naslovil teološki spis v obliki pisma, ki ga je istega leta pod naslovom *Der denck Spiegel* v Baslu natisnil Pamphilus Gengenbach.⁹¹ Ali je Budina tudi osebno poznal Eberlina von Günzburga in Gengenbacha, ne vemo. Glede na to, da je delal v Frobnovi tiskarni in z njo ohranjal stike, z večjo verjetnostjo domnevamo, da se je seznanil z njenimi najvidnejšimi sodelavci. Med tistimi, ki so s tiskarno sodelovali v drugem in tretjem desetletju 16. stoletja, velja izpostaviti hebraista Konrada Pellikana (1478–1556), zgodovinarja Beata Bilda Rhenana (1485–1547) ter glasbenega teoretika, geografa in pesnika Heinricha Loritija Glareana (1488–1563).⁹² Pri tem ne smemo pozabiti na samega Erazma, ki se je konec novembra 1521,

ko je Budina v Frobnovi tiskarni morda še vedno pomagal kot korektor, naselil v Baslu in tu ostal približno sedem let in pol.⁹³ V drugi polovici dvajsetih let, ko je mesto zajel val brezkompromisne protestantizacije,⁹⁴ se je Erazmov prijateljski krog sicer močno skrčil. Erazmu, ki se *novi veri* ni pridružil, je po njegovih besedah ostala samo trojica iskrenih prijateljev,⁹⁵ ob že omenjenih Rhenanu in Glareanu pravnik Bonifacius Amerbach (1495–1562), sin Frobnovega tiskarskega predhodnika Johanna Amerbacha.⁹⁶

BUDINOVE VEZI S PESNIKOM ATROCIANOM IN VPLIVNIM UČITELJEM GLAREANOM

Na splošno manj znani v Baslu živeči humanist, ki pa ga lahko neposredno povežemo z Budino, je okoli leta 1495 v Ravensburgu rojeni pesnik Johann Grimm Atrocian (Atrocianus).⁹⁷ Študiral je na Dunaju in v Baslu, si med letoma 1520 in 1524 služil kruh kot zasebni učitelj v St. Gallnu, po vrnitvi v Basel pa je poučeval pri avguštinskih kanonikih sv. Leonarda.⁹⁸ Na Atrocianovo ime naletimo v predgovoru k Frobnovi grško-latinški izdaji dela *Batrachomyomachia*, pripisovanega Homerju, ki je izšlo leta 1518. Predgovor je napisal Johann Froben, ki Atrociana navaja med »sledilci« (*assectatores*) Erazma in drugih z njegovo tiskarno povezanih učenjakov.⁹⁹ Po drugi strani Atrocian v enem od svojih epigramov za učenega (*doctus*, dobesečno *docte*) označuje Budino. Njegov *ad Leonardum Budinam Labacensem* posvečeni epigram govori o nestalnosti usode oziroma Fortune.¹⁰⁰ Tako ni nenavadno, da je našlo pot v Budinovo knjižnico delo, ki poleg *Liber Epigrammatum* združuje še štiri Atrocianova dela: *Querela missae* (Tožba Maše), *Nemo evangelicus* (Nekristjan), *Elegia de bello rustico* (Žalostinka o kmečki vojni) in *Mothonia* (Napuh).¹⁰¹ Gre za protiprotestantske spise,

Schweynfordia»; Erler, *Die Matrikel III*, str. 79: »Bossa, Bosa, Boßa, Bosso Georg«.

85 NUK 4898. Gl. zlasti marginalije k razdelkom o retoriki, astrologiji, duši in moralni filozofiji.

86 Prim. Truchsess von Rheinfelden.

87 Bietenholz, Trucksess, str. 348. O Capitu Kittelsohn, Wolfgang Faber Capito, str. 261–264.

88 Bietenholz, Trucksess, str. 348. S Capitom je prijateljeval tudi Mosellan. Flood, Mosellanus (Schade), stp. 241.

89 *Wolfaria* je izšla leta 1521. Prim. Mallo in Lienhard A. in Lienhard M., *Wolfaria*.

90 Prim. Peters, Eberlin; Wolf, Eberlin.

91 Naylor, *Pamphilus Gengenbach*, str. 258–259, 310.

92 Guggisberg, *Basel*, str. 13. Prim. Röhl, Pellikan, stp. 421–434; Muhlach, Rhenanus; Bächtold, Glarean. Humaniste v baselski *sodalitas* našteva Maissen, Humanismus.

93 Prim. Huizinga, *Erasmus*, str. 149–175.

94 Guggisberg, *Basel*, str. 24–30; Christ-von Wedel, *Basel*, str. 49–51, 53. Prim. Nelson Burnett, *The Reformation*, str. 190–193.

95 *Opus Epistolarum* 7, št. 1910. Prim. Barral-Baron, *L'enfer*, str. 458.

96 Welti, Bonifacius Amerbach, str. 42–46.

97 Guerra, Johannes Atrocianus, str. 2–3.

98 *Johannes Atrocianus*, str. 11–13, 311–314.

99 Prim. Guerra, Johannes Atrocianus, str. 3; Hindermann, Johannes Atrocian.

100 *Johannes Atrocianus*, str. 218, št. 43 (latinski izvirnik); str. 219, št. 43 (nemški prevod). Atrocianov štirivrstični epigram navaja tudi Simoniti, *Med knjigami*, str. 304, op. 72.

101 NUK 1722 (adligati k NUK 1721). Prim. Simoniti, *Med knjigami*, str. 304, št. 2, 4. Pri slovenskem prevodu naslova *Nemo evangelicus* sem se naslonila na nemški prevod *Kein-Christ v Joannes Atrocianus*.

ki so v letih 1528 in 1529 izhajali pri baselskem tiskarju Johannu Fabru. Na treh straneh spisa *Tožba Maše* opazimo Budinove podčrtave, nastale najverjetneje kmalu po natisu.¹⁰² Te se zdijo toliko bolj zanimive, ker se Atrocianova personificirana maša po zgledu miru v Erazmovi *Tožbi Miru* pritožuje;¹⁰³ pritožuje se nad protestantskim zavračanjem katoliškega nauka o evharistiji, pa tudi nad hibami klera. Po podčrtanih vrsticah na foliju 4v sodeč je Budina z Atrocianom delil predvsem kritiko katoliške duhovščine.¹⁰⁴ Kakšen je bil tedaj Budinov odnos do protestantizma, ni znano, kot tudi ne, kaj je menil o protestantskih izgredih, ki so pripomogli k dokončni odpravi katoliškega bogoslužja v Baslu spomladi 1529.¹⁰⁵ Dejstvo je, da se je Atrocian zaradi takšnega razpleta odselil v Colmar,¹⁰⁶ Budina pa tako kot mnogi drugi baselski katoličani v habsburški Freiburg im Breisgau.¹⁰⁷

Manj neposredne, a dovolj prepričljive so sledi, ki Budino povezujejo s švicarskim humanistom Heinrichom Glareanom. Poudariti velja, da je Budinov prijatelj Atrocian Glareana dobro poznal in da ga je z njim vezalo veliko prijateljstvo.¹⁰⁸ Kar zadeva Budino, najdemo med njegovimi knjigami Glareanov priročnik o latinski prozodiji in metriki *De ratione syllabarum brevis isagoge*, in sicer v izdaji iz leta 1526.¹⁰⁹ V Ljubljani se je poleg tega ohranil rokopis z Glareanovim latinskim prevodom prvih osmih oziroma sedmih spevov *Iliade* v zapisu Georgiusa Sparbrota, ki ga je v svoje rojstno mesto očitno prinesel Budina.¹¹⁰ Primož Simoniti meni, da je Budino mogoče šteti za Glareanovega učenca, česar ne utemeljuje le z obstojem Glareanovega delnega prevoda *Iliade* v Ljubljani, temveč tudi s časom Budinovega bivanja v Švici in njegovo podkovanostjo v glasbi. Po letu 1522 je namreč Glarean v Baslu vodil zasebno šolo z internatom in imel javna predavanja, ki bi jih Budina lahko obiskoval ali pa bi se pri

Hans Holbein ml.: Heinrich Glarean, 1515
(Wikimedia Commons).

tem »prvovrstnem glasbenem teoretiku in piscu zadevnih del« šolal kako drugače.¹¹¹ Kot »in der Musica hochehrfahnen Magistrum«, torej »v glasbi zelo izkušenega magistra«, Budino v predgovoru h knjigi *Ta celi katehismus, eni psalmi* hvali Primož Trubar.¹¹² Mimogrede, z glasbo se je ukvarjal tudi Atrocian, ki naj bi bil med drugim dober poznavalec gregorijanskih spevov.¹¹³ Simoniti opozarja, da je bil med tistimi, ki so se leta 1529 umaknili v Freiburg, tudi Glarean.¹¹⁴

¹⁰² NUK 1722, fol. 4v, 5r, 5v.

¹⁰³ Prim. slovensko izdajo treh Erazmovih del, med njimi *Tožbo Miru*, iz leta 2010 v Erazem Rotterdamski, *Hvalnica norosti*.

¹⁰⁴ NUK 1722, fol. 4v.

¹⁰⁵ Iz Basla sta morala takrat sedež (formalno) preseliti tudi baselski škof in oba kapitlja, stolni in kolegiatni. Prim. Nelson Burnett, *The Reformation*, str. 173–175, 193.

¹⁰⁶ *Johannes Atrocianus*, str. 14.

¹⁰⁷ Prim. Zotz, *Freiburg im Breisgau*.

¹⁰⁸ Guerra, *Johannes Atrocianus*, str. 3. V *Knjigi epigramov* najdemo daljši Atrocianov zapis, posvečen Glareanu. Prim. Atrocianus, *Ad D. Henricum Glareanum*.

¹⁰⁹ NUK 1724. Delo je izšlo v Baslu pri Johannu Fabru. Prim. Simoniti, *Med knjigami*, str. 305, št. 7.

¹¹⁰ Simoniti, *Glareanov latinski prevod*, str. 218, 226–227. V Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani hranjeni rokopis *Homeri IΛΙΑΣ Glareano interprete* ima signaturo Ms 197. Prim. Simoniti, *Humanizem*, str. 116, op. 11; Simoniti, *Med knjigami*, str. 304, A (Rokopisi).

¹¹¹ Simoniti, *Humanizem*, str. 116. Glede tako imenovanih *burs*, ki jih je Glarean vodil v Baslu, Parizu in od leta 1522 znova v Baslu, prim. Busser, *Henricus Glareanus*, str. 105; Simoniti, *Glareanov latinski prevod*, str. 219–220.

¹¹² Simoniti, *Humanizem*, str. 118. Trubarjev predgovor je datiran z letnico 1567.

¹¹³ Guerra, *Johannes Atrocianus*, str. 3, op. 12.

¹¹⁴ Simoniti, *Humanizem*, str. 116; Simoniti, *Glareanov latinski prevod*, str. 220–221.

O BUDINOVEM ŠTUDIJU NA FREIBURŠKI UNIVERZI IN MOREBITNIH PRIPRAVAH NA NOTARSKI POKLIC TER O ANTONIU SALAMANCI HOYOSU

Z majhno časovno razliko sta se Glarean in Budina spomladi 1529 imatrikulirala na freiburški univerzi: Glarean 29. marca 1529, Budina pa dober mesec dni pozneje. Na isti dan kot »*gospod Henricus Glareanus*«, magister umetnosti in *poeta laureatus*, se je vpisal njegov najbrž mlajši sorodnik Jakob.¹¹⁵ Budino med imatrikuliranimi študenti srečamo v naslednjem, letnem semestru, ki se je uradno začel 1. maja 1529. Vpisna notica ga imenuje »*Leonardus Budina de Lambamco*«,¹¹⁶ pravilno »*de Labaco*«. V istem semestru je študent freiburške univerze postal tudi Glareanov učenec Lazar Bovolinus iz škofije Chur.¹¹⁷ Že sredi aprila se je v Freiburg preselil Erazem,¹¹⁸ malo prej ali pozneje pa več drugih njegovih prijateljev ali znancev z baselske univerze ter iz kolegiatnega in stolnega kapitlja. Medtem ko se je Erazem junija 1535 vrnil v Basel, kjer je leto zatem umrl,¹¹⁹ je Glarean umrl v Freiburgu leta 1563.¹²⁰ Kako dolgo je v tem pretežno katoliškem mestu ostal Budina, ne vemo. Vemo le, da si je na tamkajšnji univerzi še pred božičem 1529 pridobil bakalavreat iz svojih umetnosti.¹²¹

Glede na to, da se Budina resda dve desetletji pozneje v listini, izstavljeni v Ljubljani 14. maja 1558, podpisuje kot »*comes palatinus et notarius publicus*«, tj. »*palatinski grof in javni notar*«,¹²² se ne zdi povsem zgrešena domneva, da je že v Freiburgu razmišljal o notarskem poklicu in se morda zanj že izobraževal. V Erazmovem krogu je za dobrega zasebnega učitelja prava veljal Peter Bitterlin, ki je pred selitvijo v Freiburg vodil latinsko šolo pri baselskem stolnem kapitolu.¹²³ Notar v rojstnem mestu Mesoccu na jugovzhodu Švice je postal, denimo, Budinov verjetni sošolec v Glareanovi

šoli Lazar Bovolinus.¹²⁴ Pri tem ne gre spregledati, da je na freiburški univerzi tisti čas predaval eden najvidnejših zgodnjih nosilcev tako imenovanega pravnega humanizma Ulrich Zasius (1461–1535).¹²⁵ Poklic javnega notarja sicer ni zahteval formalno končanega študija prava, ampak konkretno pravno znanje.¹²⁶ Med tiski iz dvajsetih let 16. stoletja, za katere je znano, da so bili v Budinovi lasti, pravnih del ni mogoče zaslediti. Knjiga *Annotationum in L. Vestis (De re vestiaria)* Lazarja Bayfija (Lazare de Baïf), izdana v Baslu pri Johannu Beblu leta 1526,¹²⁷ vsebuje avtorjeve komentarje *Digest* iz zbirke *Corpus iuris civilis* cesarja Justinijana I., vendar so te predvsem eden od virov za Bayfijev zgodovinski prikaz oblačil v grški in posebej rimski antiki.¹²⁸ Pač pa na zadnji strani že omenjenega Budinovega lista, ki ga hrani Narodna in univerzitetna knjižnica, opazimo navedbo uglednega rimskega pravnika Ulpijana oziroma njegovega komentarja k zakonu *lex Iulia de adulteriis coercendis*, sprejetemu v času vladavine cesarja Avgusta.¹²⁹

Kakor koli že, za Budinovo nadaljnjo življenjsko pot bi utegnili biti pomembno v do zdaj evidentiranih virih nedokumentirano srečanje z Antoniem Salamanco Hoyosom, koadjutorjem škofa v Krki na Koroškem Girolama Balbija. Hoyos, po rodu iz Kastilje, se je na freiburško univerzo vpisal marca 1529; v imatrikulacijski notici je naveden kot »*izvoljeni krški škof*«, *electus episcopus Gurcensis*.¹³⁰ Na položaj administratorja škofije Krka (Gurk) je prišel ob podpori Ferdinanda I.,¹³¹ pri čemer je odločilno vlogo najverjetneje odigral Antoniev stric Gabriel Salamanca. Za zvesto službo generalnega zakladnika na Tirolskem je Ferdinand Gabrielu leta 1524 podelil staro koroško grofijo Ortenburg, s tem pa tudi naslov grof Ortenburški.¹³² Po drugi strani je Antoniev brat Juan, ki velja za začetnika avstrijske veje rodbine Hoyos, pod Ferdinandom opravljal vodstvene

115 UAF, A66, Matrikel, Bd. 2, fol. 24r; obj. na spletni strani <https://dl.ub.uni-freiburg.de/diglit/A0066ga>

116 UAF, A66, Matrikel, Bd. 2, fol. 25r.

117 UAF, A66, Matrikel, Bd. 2, fol. 25v. Prim. Bietenholz, Lazarus Bovolinus, str. 181.

118 Huizinga, *Erasmus*, str. 175–176. O Erazmovi težki ločitvi od Basla in svojih humanističnih sanj prim. Christ-von Wedel, *Erasmus*, str. 251–254; Barral-Baron, *L'enfer*, str. 669–672.

119 Huizinga, *Erasmus*, str. 183–184.

120 Busser, *Henricus Glareanus*, str. 107.

121 Mayer, *Die Matrikel*, str. 275, opomba k št. 9: »*baccalaureus artium in angaria nativ(itatis) domini 1529*«.

122 Prepis listine hrani Škofijski arhiv v Celovcu (ADG, Urkunden, št. 847). Gl. objavo na <https://www.monasterium.net/mom/AT-ADG/AGDK/fond>

123 Prim. Bietenholz, Peter Bitterlin, str. 151.

124 Bietenholz, Lazarus Bovolinus, str. 181; Bietenholz, Martinus Bovolinus, str. 181.

125 Prim. Schmoeckel, *Die Reichsnotariatsordnung*, str. 48–49; Žepič, *Martin Pegius*, str. 21–22.

126 Schmoeckel, *Die Reichsnotariatsordnung*, str. 50–51; Prêtre, *Notariat*.

127 NUK 6495 (adligat k Ms 197). Prim. Simoniti, *Med knjigami*, str. 304, št. 3.

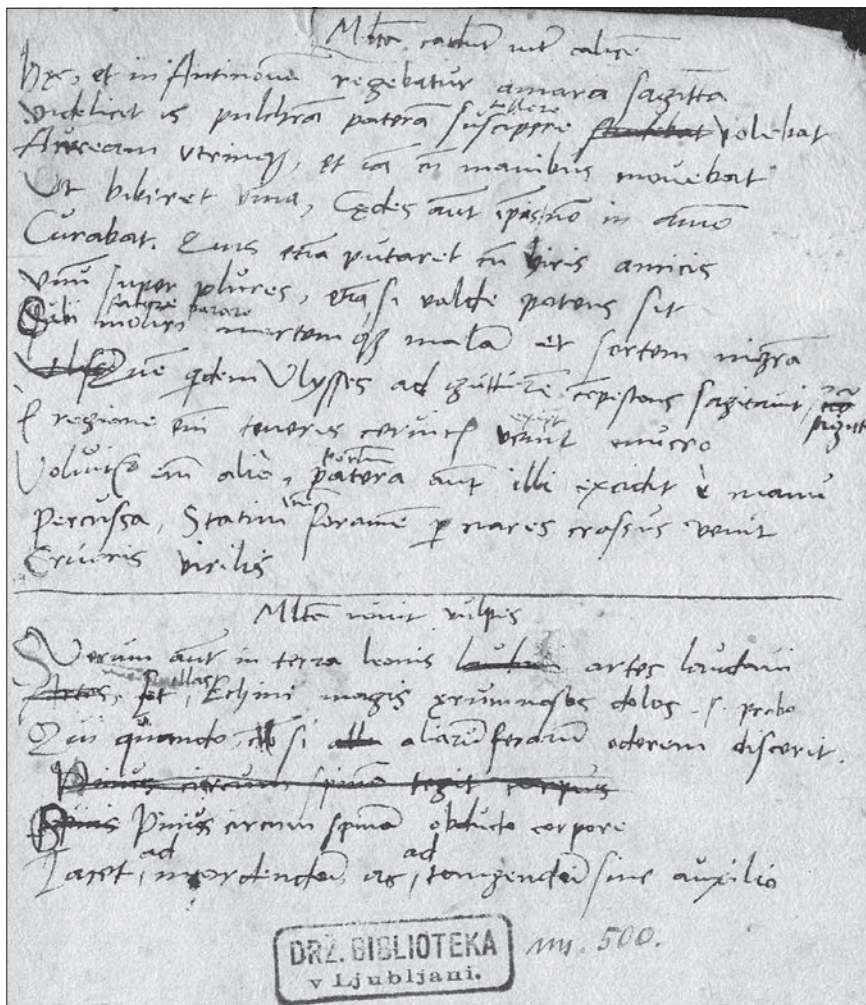
128 Prim. Radicke, *Roman Women's Dress*, str. 6. O Bayfiusu prim. De La Garanderie, *Lazare de Baïf*, str. 87–88.

129 NUK, Ms 500. Večji del Budinovega zapisa na zadnji strani lista je sicer v grščini.

130 UAF, A66, Matrikel, Bd. 2, fol. 24v.

131 Obersteiner, *Die Bischöfe*, str. 297, posebej op. 1. O Hoyosu kot krškem škofu prim. še Tropper, *950 Jahre*, str. 86–87.

132 Schlitter, Ortenburg; *The Correspondence of Erasmus* 15, str. 81.

Budinova poskusna latinska prevoda dveh grških odlomkov iz Adagiorum chiliades quatuor (NUK, Ms 500).

službe v vojski in bil glavar v Trstu.¹³³ Če se vrne-
mo k Antoniju: še pred vpisom na freiburško uni-
verzo, kjer je nameraval študirati pravo, se je obr-
nil na Erazma, naj mu priporoči zasebnega učitelja
ali tutorja.¹³⁴ Da bi imel nekoga, s katerim bi
lahko doma razpravljali o vprašanjih, ki bi se mu
porajala med študijem, je za Antonia pri Erazmu
posredoval tudi freiburški profesor cerkvenega
prava Georgius Amelius.¹³⁵ Erazem, ki je novico,
da se nečak »slavnega grofa Ortenburškega«
mudi v Freiburgu, izvedel od Glareana, je Antoniju
odgovoril 6. februarja 1529.¹³⁶ Poudaril je, da mu
lahko priporoči le eno osebo, ki ima dovolj dobro
pravno znanje in ki hkrati ni vpletena v prepire,
ki rušijo mir v Cerkvi.¹³⁷ Čeprav Erazem te osebe
ne imenuje z imenom in priimkom, gre skoraj

zagotovo za Petra Bitterlina.¹³⁸ Antonio in Erazem
sta si leta 1529 pisala še najmanj dvakrat; ohranili
sta se Antonievo pismo Erazmu z dne 21. februarja
in Erazmovo Antoniju z dne 10. marca.¹³⁹

Vsekakor bi se lahko prek študijoznega in am-
bicioznega Antonia Salamanca Hoyosa Budina
zblížal z ljudmi s Ferdinandovega dvora, pa tu-
di s cerkvenimi dostojanstveniki iz krogov blizu
papeški kuriji. Od Budine le okrog šest let mlajši
Antonio se je pred prihodom v Freiburg sicer ve-
liko zadrževal v Italiji, v začetku tridesetih let 16.
stoletja pa je krško škofijo, katere izvoljeni škof je
bil, upravljal sam iz škofovske rezidence v koro-
škem Straßburgu.¹⁴⁰ Viri ga nato večkrat postav-
ljajo na ozemlje Beneške republike; v Benetkah,
ki jih je gotovo vsaj kdaj obiskal tudi Budina, je
leta 1540 prejel duhovniško in škofovsko posve-
čenje.¹⁴¹ V zvezi z Budinovim notarskim poklicem
naj izpostavim še vidimus z dne 1. julija 1550, v
katerem Budina nastopa kot prvi soizstavitelj

¹³³ Prim. Rieder, Hoyos; Hoyos, Johann von; Antonius de Salamanca-Hoyos.

¹³⁴ Antonievo pismo Erazmu se ni ohranilo, ohranil pa se je Erazmov odgovor Antoniju (*The Correspondence of Erasmus* 15, str. 83–85, št. 2098).

¹³⁵ *The Correspondence of Erasmus* 15, str. 81–82, št. 2096 (Freiburg im Breisgau, 3. februar 1529). O Ameliusu prim. Bietenholz, Georgius Amelius, str. 41.

¹³⁶ *The Correspondence of Erasmus* 15, str. 83–85, št. 2098.

¹³⁷ *The Correspondence of Erasmus* 15, str. 84.

¹³⁸ *The Correspondence of Erasmus* 15, str. 84, 96, 125.

¹³⁹ *The Correspondence of Erasmus* 15, str. 96–97, št. 2104; str. 124–126, št. 2118. Prim. Guenther, Antonio Hoyos, str. 210.

¹⁴⁰ Prim. Obersteiner, *Die Bischöfe*, str. 297–301.

¹⁴¹ Obersteiner, *Die Bischöfe*, str. 298.

overjenega prepisa listine iz leta 1447, označujoč se kot »auss Pabstlicher gwalt Comes Palatinus«, tj. »palatinski grof s papeško avtoriteto«. ¹⁴²

VPRAŠANJE BUDINOVEGA ZNANJA GRŠČINE

Kot smo videli, se je Budina že zgodaj znašel v okolju, ki je bilo naklonjeno učenju grščine. To velja za Leipzig, natančneje, za del učenjakov na tamkajšnji univerzi, še bolj pa za Basel, zlasti za prijatelje in sodelavce Johanna Frobna in Erazma Rotterdamskega. Na Budinovo ukvarjanje z latinskimi in grškimi izrazjem, ki ga izpričujejo Budinove marginalije v njegovem izvodu Erazmove *Adagiorum chiliades quatuor*, je pred dobrim stoletjem opozoril Jože Glonar. ¹⁴³ Več sledi, ki pričajo o tem, da se je Budina resno lotil učenja grškega jezika in se zanimal za grške klasike, je večinoma v knjigah, ki jih je identificiral kot Budinove, odkril Primož Simoniti. ¹⁴⁴ Simoniti poudarja, da je imel Budina v svoji knjižnici »razmeroma veliko grških tekstov, med njimi rokopisnega Aristofanovega *Pluta*«. ¹⁴⁵ Posebej navaja Budinove stike z znanim grecistom Martinom Krausom Crusiusom (1526–1607), profesorjem njegovega sina Samuela na univerzi v Tübingenu, ki resda segajo globoko v čas po Budinovi vrnitvi v Ljubljano. ¹⁴⁶ Da se je začel učiti grško najpozneje po prihodu v Basel oziroma Rheinfelden, kaže – poleg omenjenih marginalij – register grških pojmov oziroma besed, »*Græca vocabula*«, na začetku omenjenega izvida. ¹⁴⁷ Še relevantnejši za oceno, kolikšno je bilo Budinovo znanje grščine, so njegovi prevodi kratkih grških besedil v latinščino; za zdaj poznamo tri. Za enega od dveh, ki sta se ohranila na »listu, iztrganem očitno iz neke Budinove knjige«, Simoniti ugotavlja, da gre za samostojen prevod odlomka iz Homerjeve *Odiseje* (22, 8–19), ki ga ni mogoče pobliže datirati. ¹⁴⁸ Nekoliko pozornejši pregled vseh treh prevodov pokaže, da je Budina, kot je bilo že rečeno, prevajal po objavi v *Adagiorum chiliades*, kjer grškim navedkom sledijo Erazmovi prevodi v latinščino. Pri Budinovem prevodnem zapisu na zgornji polovici lista gre za prevod

grškega odlomka iz *Odiseje*, ki je del Erazmovega komentarja k latinskemu reku *Multa cadunt inter calicem*, najdemo pa ga na strani 142. ¹⁴⁹ Budinov zapis na spodnji polovici lista je prevod odlomka iz komentarja reka *Multa novit vulpes* na strani 147, v katerem se Erazem sklicuje na starogrškega slovnika Zenodota iz Efeza oziroma pesnika Arhiloja. ¹⁵⁰ Tretji odlomek, odlomek k reku *Alybantis, hospitibus munera*, je vzet iz Homerjeve *Odiseje*, v njem Odisej nagovarja svojega ostarelega očeta. Budina je prevod pripisal na desni rob knjige; grško besedilo ter latinska Erazmov in Budinov prevod so na strani 735. ¹⁵¹ Pomenljivo je, da se vsi trije Budinovi prevodi kar precej razlikujejo od Erazmovih. Konkretnije odgovore na vprašanje o kakovosti Budinovega prevajanja in druga vprašanja, povezana z njegovim znanjem grščine, nam v prihodnje lahko dajo le klasični filologi.

SKLEP S SPODBUDO

Če je verjeti njegovi trditvi v pismu, nastalem proti koncu leta 1567 ali v začetku leta 1568 – in ni pravega razloga za dvom –, je Budina tedaj v domači deželi oziroma v Ljubljani kot (latinski) učitelj in vodja šole deloval že petintrideset let. ¹⁵² To bi pomenilo, da se je v rojstnem mestu dokončno naselil okoli leta 1533. ¹⁵³ Zgolj ugibamo lahko, kje in kako je preživel čas po koncu leta 1529, ko je v Freiburgu im Breisgauu dosegel bakalavreat iz svobodnih umetnosti. Morda je ostal še leto ali dve v Freiburgu ali pa je šel nazaj v Švico. Prav lahko bi se odpravil tudi na študijsko potovanje v Italijo kot spremljevalec kakega svetnega ali cerkvenega gospoda, pri katerem bi si služil kruh s tajniškimi opravili in/ali poučevanjem. Kakor koli, po vrnitvi v Ljubljano je začel poučevati, stopil v zakonski stan, ¹⁵⁴ se pridružil protestantom in se angažiral kot javni notar. Dejavno se je vključil v politično življenje mesta in dežele ter po dolgih letih vodenja *latinske šole* leta 1563 postal prvi rektor deželnošolske šole. ¹⁵⁵ Budinovo zanimivo

¹⁴² NŠAL, ZL, Vače, št. 11. Prim. Čipić Rehar, *Listine II*, str. 237, št. 631. O trendu naraščanja števila notarjev s papeško avtoriteto na Kranjskem v prvi polovici 16. stoletja Kos, Javni notariat, str. 291, 297–298.

¹⁴³ Glonar, *Iz mladosti*, str. 146–147.

¹⁴⁴ Prim. Simoniti, *Humanizem*, str. 116; Simoniti, *Med knjigami*, str. 295, 300–305.

¹⁴⁵ Simoniti, *Humanizem*, str. 116.

¹⁴⁶ Prim. Simoniti, *Po sledeh*, str. 209–217.

¹⁴⁷ NUK 1569. Pred tem kazalom stoji daljši register latinskih pojmov, ki ga je Budina naslovil *Registrum quorundam vocabulorum quae hoc in volumine continentur*.

¹⁴⁸ Simoniti, *Humanizem*, str. 116.

¹⁴⁹ NUK, Ms 500; NUK 1569, str. 142. Odlomek govori o Odissejevem uboju Antinoa.

¹⁵⁰ NUK, Ms 500; NUK 1569, str. 147.

¹⁵¹ NUK 1569, str. 735.

¹⁵² SI AS 2, šk. 89, fasc. 54/4, sn. 2, str. 149: »meiner langwigen Dienst der Schulhaltung, der ich in die 35 Jar, mit Got bezeugend, trew vnnd vleissig nach meinem Vermugen, vorgestanden [...]«.

¹⁵³ Theodor Elze navaja letnico 1531. Po njegovem je bil Budina »latinski učitelj« v Ljubljani od leta 1531 (Elze, *Primus Trubers Briefe*, str. 66–67, op. 1).

¹⁵⁴ SI ZAL LJU 488, Cod. I, knj. 3 (1537), fol. 63v–64r: »Lantheris vnd Lansdschreybers Appellation: Mathis Klombner Landschreyber per Lienhartn Budina seinen Schwager«.

¹⁵⁵ Prim. Kidrič, Budina; Schmidt, *Pedagoško delo*, str. 28–30; Simoniti, *Humanizem*, str. 118; Fabjančič, *Zgodovina*, str. 101, 124–125, 185–186, 194, 202.

življenje si brez dvoma zasluži nadaljnje raziskave. Te naj skupaj s pričujočo študijo spodbudijo tudi oblikovanje njemu in njegovemu sinu Samuelu posvečenih biografskih gesel, ki ju v *Novem slovenskem biografskem leksikonu* žal še pogrešamo.

IZJAVA O DOSTOPNOSTI PODATKOV

Za podporo tej raziskavi niso bili ustvarjeni ali analizirani nobeni novi podatki.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ADG – Archiv der Diözese Gurk, Klagenfurt (Arhiv škofije Krka, Celovec)
Urkunden – Listine

DAB – Diözesanarchiv Brixen (Škofijski arhiv Brixen/Bressanone)
HA – Hofarchiv (Dvorni arhiv)
Urkunden (Listine)

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana
ZL – Zbirka listin

UAF – Universitätsarchiv Freiburg
A66 – Matrikeln (Matrike)

SI AS – Arhiv Republike Slovenije
AS 2 – Deželni stanovi za Kranjsko

SI ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana
LJU 488 – Zapisniki ljubljanskega mestnega sveta

ROKOPISI IN TISKI IZ 16. STOLETJA

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

Rokopisi

Ms 197 – Homer, Ilias (I–VIII), Glareano interprete
Ms 500 – Lenart Budina, »Latinske vaje«
Ms 1062 – SLAVISCHER Bücherdruck (fotografski posnetki pisem)

Tiski

NUK 240 – Luther, Martin: *Supputatio annorum mundi*. Vuittembergae: apud Georgium Rhau, 1541.
NUK 735 – *Libanii sophistae Graeci declamatiunculae aliquot, eaedem[ue] Latinae, per Erasmus Rot.* In inclyta Basilea: ex aedibus Io(annis) Frob(enii), 1522.
NUK 736 – *Luciani Samosatensis Dialogi aliquot Graeci lepidissimi in usum studiosoru[m] delecti*. Basileae: apud Valentinum Curionem, 1522.
NUK 1569 – *Erasmi Roterodami adagiorum chiliades IV*. Inclyta Basilea: In aedibus Ioannis Frobenii [...], 1520.

NUK 1721 – Brassicanus, Joannes Alexander: *Hymnus in Apollinem* [...]. Argentorati: Iohannes Knoblochus [...], 1523.

NUK 1722 – *Querela missae Ioanne Atrociano authore* [...]. Basileae: apud Ioannem Fabrum Emmeum Iuliacensem, 1529.

NUK 1724 – Glareanus, Henricus: *De ratione syllabarum brevis isagoge* [...]. Basileae: Ioannes Faber Emmeus Iuliacensis excudebat, 1526.

NUK 4898 – Reisch, Gregor: *Margarita philosophia nova* [...]. Ex Argentoraco [!] veteri [...]. Joa[n]nes Grüningerus operis excussor [...], 1508.

NUK 5654 – *Veterum aliquot de arte rhetorica traditiones* [...]. Basileae: in Aed. J. Frobenii, 1521.

NUK 6322 – Erasmus Desiderius: *De duplici copia verborum ac rerum* [...]. Basileae: Apud Frobenium, 1517.

NUK 6495 – *Lazari Bayfii viri doctissimi Annotationum in L. Vestis* [...]. Basileae: apud Ioannem Bebelium, 1526.

NUK 10460 – *Tes kaines diathekes hapanta*. Basileae: apud Io. Bebelium, 1524.

LITERATURA

Barral-Baron, Marie: *L'enfer d'Érasme. L'humaniste chrétien face à l'histoire*. Genève: Droz, 2014.

Bietenholz, Peter G.: Georgius Amelius. *Contemporaries of Erasmus. A biographical Register of the Renaissance and Reformation*, vol. 1. A–E (ur. Peter G. Bietenholz). Toronto: University Press, 1985, str. 41.

Bietenholz, Peter G.: Lazarus Bovolinus. *Contemporaries of Erasmus. A biographical Register of the Renaissance and Reformation*, vol. 1. A–E (ur. Peter G. Bietenholz). Toronto: University Press, 1985, str. 181.

Bietenholz, Peter G.: Martinus Bovolinus. *Contemporaries of Erasmus. A biographical Register of the Renaissance and Reformation*, vol. 1. A–E (ur. Peter G. Bietenholz). Toronto: University Press, 1985, str. 181.

Bietenholz, Peter G.: Nicolaus Episcopus. *Contemporaries of Erasmus. A biographical Register of the Renaissance and Reformation*, vol. 1. A–E (ur. Peter G. Bietenholz). Toronto: University Press, 1985, str. 437–438.

Bietenholz, Peter G.: Peter Bitterlin. *Contemporaries of Erasmus. A biographical Register of the Renaissance and Reformation*, vol. 1. A–E (ur. Peter G. Bietenholz). Toronto: University Press, 1985, str. 151.

Bietenholz, Peter G.: Trucksess. *Contemporaries of Erasmus. A biographical Register of the Renaissance and Reformation*, vol. 3. N–Z (ur. Peter G. Bietenholz). Toronto: University Press, 1987, str. 348.

Budina, Samuel: *Historia Sigethi 1568. Povijest opsade i obrane Sigeta 1566* (ur. Alojz Jembrih). Ozalj: Ograna Matice hrvatske u Ozlju, Pučko otvoreno učilište Katarina Zrinska, 2021.

- Busser, Fritz: Henricus Glareanus of Glarus. *Contemporaries of Erasmus. A biographical Register of the Renaissance and Reformation*, vol. 2, F–M (ur. Peter G. Bietenholz). Toronto: University Press, 1986, str. 105–108.
- Christ-von Wedel, Christine: Basel – Erasmus von Rotterdam und Johannes Oekolampad. *Europa Reformata. Reformationsstädte Europas und ihre Reformatoren* (ur. Michael Welker, Michael Beintker, Albert de Lang). Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2016, str. 45–54.
- Christ-von Wedel, Christine: *Erasmus of Rotterdam. Advocate of a New Christianity*. Toronto: University Press, 2013.
- Čipić Rehar, Marija: *Listine Nadškofijskega arhiva Ljubljana 1501–2015*. Ljubljana: Nadškofija, 2016.
- Čipić Rehar, Marija: *Listine Nadškofijskega arhiva Ljubljana II. Brevi, župnije, uršulinke, prepisi listin*. Ljubljana: Nadškofija, 2018.
- De La Garanderie, Marie-Madeline: Lazare de Baïf. *Contemporaries of Erasmus. A biographical Register of the Renaissance and Reformation*, vol. 1. A–E (ur. Peter G. Bietenholz). Toronto: University Press, 1985, str. 87–88.
- Dimitz, August: *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813*, Teil 2. *Vom Regierungsantritte Maximilians I. (1493) bis zum Tode Kaiser Ferdinands I. (1564)*. Laibach: I. v. Kleinmayr & F. Bamberg, 1875.
- Elze, Theodor: *Die Universität Tübingen und die Studenten aus Krain*. Tübingen: F. Fues, 1877.
- Elze, Theodor: *Primus Trubers Briefe*. Tübingen: Litterarischer Verein in Stuttgart, 1897.
- Erazem Rotterdamski [Erasmus Desiderius]: *Hvalnica norosti. Tožba Mirú. O svobodni volji*. Ljubljana: Studia humanitatis, 2010.
- Erbe, Michael: Petrus Mosellanus. *Contemporaries of Erasmus. A biographical Register of the Renaissance and Reformation*, vol. 2. F–M (ur. Peter G. Bietenholz). Toronto: University Press, 1986, str. 466–467.
- Erler, Georg: *Die Matrikel der Universität Leipzig*, Bd. I. *Die Immatrikulationen von 1409–1559*. Leipzig: Giesecke & Devrient, 1895.
- Erler, Georg: *Die Matrikel der Universität Leipzig*, Bd. III. *Register*. Leipzig: Giesecke & Devrient, 1902.
- Fabjančič, Vladislav: *Zgodovina ljubljanskih sodnikov in županov 1269–1820*, zv. 2. *Župani in sodniki 1504–1605*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 2003.
- Flood, John L.: Mosellanus (Schade), Petrus. *Deutscher Humanismus 1480–1520. Verfasserlexikon* (ur. Franz Josef Worstbrock). Bd. 2. L–Z. Berlin, New York: W. de Gruyter, 2013, stp. 239–255.
- Glonar, Joža: Budna. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 26, 1931, str. 222.
- Glonar, Joža: Iz mladosti Lenarta Bud(i)ne. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 23, 1928, str. 146–147.
- Guenther, Ilse: Antonio Hoyos de Salamanca. *Contemporaries of Erasmus. A biographical Register of the Renaissance and Reformation*, vol. 2, F–M (ur. Peter G. Bietenholz). Toronto: University Press, 1986, str. 210.
- Guerra, Christian: Johannes Atrocianus – Schweizer Humanist oder Humanist in der Schweiz?. *Camenae* 26, décembre 2020 (*La littérature latine des humanistes suisses*, ur. David Amherdt).
- Guggisberg, Hans Rudolf: *Basel in the Sixteenth Century. Aspects of the City Republic before, during, and after the Reformation*. St. Louis, MO: Center for Reformation Research, 1982.
- Hermelink, Heinrich: *Die Matrikeln der Universität Tübingen*, Bd. I. *Die Matrikeln von 1477–1600*. Stuttgart: W. Kohlhammer, 1906.
- Herodot iz Halikarnasa: *Zgodbe* (prevod Anton Sovre). Ljubljana: Slovenska matica, 2006².
- Hindermann, Judith: Johannes Atrocian und der Gelehrtenkreis um Erasmus von Rotterdam in Basel. Zu den Epitaphien auf den Drucker Johann Froben und Kaiser Maximilian I. sowie Atrocians Freundschaft mit Glarean und Glotter. *Camenae* 26, décembre 2020 (*La littérature latine des humanistes suisses*, ur. David Amherdt).
- Homer: *Odiseja* (prevod Anton Sovre). Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1966.
- Huizinga, Johann: *Erasmus of Rotterdam, with a selection from the letters of Erasmus*. London: Phaidon Press, 1952.
- Johannes Atrocianus. *Text, Übersetzung, Kommentar* (ur. Christian Guerra, Henriette Harich-Schwarzbauer, Judith Hindermann). Hildesheim, Zürich, New York: Olms, 2018 (*Noctes Neolatinae. Neo-Latin Texts and Studies* 30).
- Keber, Janez: *Leksikon priimkov*. Celje: Društvo Mohorjeva družba, Celjska Mohorjeva družba, 2021.
- Kidrič, Francè: Budina, Lenart (okoli 1500–1572). *Slovenski biografski leksikon*, zv. 1. *Abraham - Erberg*. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1925. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi152594/>
- Kittelsohn, James M.: Wolfgang Faber Capito. *Contemporaries of Erasmus. A biographical Register of the Renaissance and Reformation*, vol. 1. A–E (ur. Peter G. Bietenholz). Toronto: University Press, 1985, str. 261–264.
- Kos, Dušan: Javni notariat in notarski instrument na Kranjskem do uvedbe državnega notarskega reda leta 1512. *Grafenauerjev zbornik* (ur. Vincenc Rajšp). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Filozofska fakulteta; Maribor: Pedagoška akademija, 1996, str. 271–299. DOI: <https://doi.org/10.3986/9616182145>

- Mallo, Théophile in Lienhard, Annemarie in Lienhard, Marc: *Wolfaria d'Eberlin von Günzburg, première utopie protestante ?*. Les Xe et XIe Confédérés. *Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses* 102, 2022, št. 1, str. 19–67.
- Mayer, Hermann: *Die Matrikel der Universität Freiburg im Breisgau von 1460–1656*, Bd. I. *Einleitung und Text*. Freiburg im Breisgau: Herdersche Verlagshandlung, 1907.
- Muhlach, Ulrich: Rhenanus Beatus. *Deutscher Humanismus 1480–1520. Verfasserlexikon* (ur. Franz Josef Worstbrock). Bd. 2. L–Z. Berlin, New York: W. de Gruyter, 2013, stp. 656–710.
- Naylor, Philip: *Pamphilus Gengenbach 1480–1525. Writer, Printer, and Publicist in Pre-Reformation Basel*. London: University College London, University of London, 2002.
- Nelson Burnett, Amy: *The Reformation in Basel. A Companion to the Swiss Reformation* (ur. Amy Nelson Burnett, Emidio Campi). Leiden, Boston: Brill, 2016, str. 170–215.
- Obersteiner, Jakob: *Die Bischöfe von Gurk 1072–1822*. Klagenfurt: Verlag des Geschichtsvereines für Kärnten, 1969.
- Opus Epistolarum Des. Erasmi Roterodami*, vol. 2. 1514–1517 (ur. P. S. Allen). Oxford: University Press, 1910.
- Opus Epistolarum Des. Erasmi Roterodami*, vol. 7. 1528–1529 (ur. P. S. Allen, H. M. Allen). Oxford: University Press, 1928.
- Plinij Starejši: *Naravoslovje 1, knjige 1–6. Kozmologija in geografija* (prevod Matej Hriberšek). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012.
- Radicke, Jan: *Roman Women's Dress. Literary Sources, Terminology, and Historical Development*. Berlin, Boston: De Gruyter, 2022. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110711554>
- Röll, Walter: Pellikan Konrad. *Deutscher Humanismus 1480–1520. Verfasserlexikon* (ur. Franz Josef Worstbrock). Bd. 2. L–Z. Berlin, New York: W. de Gruyter, 2013, stp. 421–434.
- Schaff, Philip: *History of the Christian Church*, vol. VII. *Modern Christianity. The German Reformation*. Grand Rapids (Michigan): Christian Classics Ethereal Library, 2002.
- Schmidt, Oswald Gottlob: *Petrus Mosellanus. Ein Beitrag zur Geschichte des Humanismus*. Leipzig: Friedrich Fleischer, 1867.
- Schmidt, Vlado: *Pedagoško delo protestantov na Slovenskem v XVI. stoletju*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1952.
- Schmoedel, Mathias: *Die Reichsnotariatsordnung. Entstehung und Würdigung. Handbuch zur Geschichte des deutschen Notariats seit der Reichsnotariatsordnung von 1512* (ur. Mathias Schmoedel, Werner Schubert). Baden-Baden: Nomos, 2012, str. 29–74 (Rheinische Schriften zur Rechtsgeschichte 17).
- Sebastiani, Valentina: *Johann Froben, Printer of Basel. A Biographical Profile and Catalogue of His Editions*. Leiden, Boston: Brill, 2018.
- Sieber, Marc: *Die Universität Basel und die Eidgenossenschaft 1460 bis 1529. Eidgenössische Studenten in Basel*. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 1960.
- Simoniti, Primož: Glareanov latinski prevod Iliade. *Med humanisti in starimi knjigami*. Ljubljana: Slovenska matica, 2007, str. 218–228 (Razprave in eseji 59).
- Simoniti, Primož: *Humanizem na Slovenskem in slovenski humanisti do srede XVI. stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica, 1979.
- Simoniti, Primož: Med knjigami iz stare gornjegrajske knjižnice. *Med humanisti in starimi knjigami*. Ljubljana: Slovenska matica, 2007, str. 271–315 (Razprave in eseji 59).
- Simoniti, Primož: Po sledih grškega rokopisa z Aristofanom. *Med humanisti in starimi knjigami*. Ljubljana: Slovenska matica, 2007, str. 209–217 (Razprave in eseji 59).
- Smolinsky, Heribert: *Die Anfänge der Reformation. Ökumenische Kirchengeschichte*, Bd. 2. *Vom Hochmittelalter bis zur frühen Neuzeit* (ur. Thomas Kaufmann, Raymund Kottje). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2008, str. 236–254.
- Steiner, Rudolf: *Der Ausbau des Hochrheins zur Schifffahrtsstraße. Die Geschichte eines gescheiterten Großprojekts*, Dissertation, Universität Mannheim, 2005.
- Suhadolnik, Jože in Anžič, Sonja: *Mestni trg z okolico in Ciril-Metodov trg. Arhitekturni in zgodovinski oris predela med grajskim hribom, Cankarjevim nabrežjem, Trančo, Stritarjevo ulico in podgrajskega dela Ciril-Metodovega trga ter arhivsko gradivo Zgodovinskega arhiva Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 2000.
- Toepfer, Regina: Mit fleiß zu Teütsch tranßferiert Schaidenreissers Odyssea im Kontext der humanistischen Homer-Rezeption. *Übertragungen. Formen und Konzepte von Reproduktion in Mittelalter und Früher Neuzeit*. Berlin, New York: De Gruyter, 2005, str. 329–348 (Trends in Medieval Philology 5). DOI: <https://www.doi.org/10.1515/9783110901344>
- Tropper, Peter: *950 Jahre Bischöfe von Gurk. Die Bischöfe, Administratoren, Weihbischöfe und Generalvikare in Lebensbildern*. Klagenfurt am Wörthersee: Verlag des Kärntner Landesarchivs, 2022.
- Trubar, Primož: *Pisma. Zbrana dela Primoža Trubarja*, zv. 10 (ur. Edvard Vrečko, Fanika Krajnc-Vrečko). Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2015. DOI: <https://www.doi.org/10.32320/978-961-270-230-4>
- Tüchle, Hermann in Bouman, Cornelius Adrianus in Le Braun, Jacques: *Zgodovina Cerkve*, zv. 3. *Reformacija, Protireformacija in katoliška prenova (1500–1715)*. Ljubljana: Družina, 1994.

- Vidmar, Luka: Knjižnice na Slovenskem v zgodnjem novem veku. *Jezik in slovstvo* 67, 2022, št. 1–2, str. 253–281. DOI: <https://doi.org/10.4312/jis.67.1-2.253-281>
- Vidmar, Luka: *Libri prohibiti. Rastoča zbirka bibliografskih, zgodovinskih in slikovnih podatkov o prepovedanih knjigah, najpogosteje branih na Slovenskem v zgodnjem novem veku* (ur. Matija Ogrin). Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, 2019. <https://dariah-si.github.io/Prepovedane/index.html>
- Wackernagel, Hans Georg: *Die Matrikel der Universität Basel*, Bd. I. 1460–1529. Basel: Verlag der Universitätsbibliothek, 1951.
- Welti, Friedrich Emil: *Die Urkunden der Johanniterkommende Rheinfelden und die Rheinfelder Urkunden des Deutschordenshauses Althausen* (Aargauer Urkunden 4). Aarau: H. R. Sauerländer, 1933.
- Welti, Friedrich Emil: *Die Urkunden des Stadtarchivs Rheinfelden* (Aargauer Urkunden 3). Aarau: H. R. Sauerländer, 1933.
- Welti, Friedrich Emil: *Die Urkunden des Stifts St. Martin in Rheinfelden* (Aargauer Urkunden 5). Aarau: H. R. Sauerländer, 1935
- Welti, Manfred E.: Bonifacius Amerbach. *Contemporaries of Erasmus. A biographical Register of the Renaissance and Reformation*, vol. I. A–E (ur. Peter G. Bietenholz). Toronto: University Press, 1985, str. 42–46.
- Žepič, Vid: *Martin Pegius (1519–1592). Življenje in delo kranjskega učenega pravnika*. Ljubljana: Založba Pravne fakultete, Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani, 2025. DOI: <https://doi.org/10.51940/9789617162219>
- Žnidaršič Golec, Lilijana: *Duhovniki kranjskega dela ljubljanske škofije do tridentinskega koncila*. Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkev, 2000 (Acta Ecclesiastica Sloveniae 22).

SPLETNI VIRI

Allgemeine Deutsche Biographie:

- Schlitter, Hanns: Ortenburg, Gabriel de Salamanca: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd129099805.html#adbcontent>
- Wustmann, Gustav: Schumann, Valentin: [https://de.wikisource.org/w/index.php?title=ADB:Schumann,_Valentin_\(Buchh%C3%A4ndler\)&oldid=](https://de.wikisource.org/w/index.php?title=ADB:Schumann,_Valentin_(Buchh%C3%A4ndler)&oldid=)

Deutsche Biographie:

- Hoyos, Johann von, Indexeintrag: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd136170102.html>

Historisches Familienlexikon der Schweiz:

- Truchsess von Rheinfelden: http://www.hfls.ch/humo-gen/family/1/F85035?main_person=I245405

Historisches Lexikon der Schweiz:

- Bächtold, Hans Ulrich: Glarean: <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/012800/2006-12-19/>
- Desarzens-Wunderlin, Eva: Rheinfelden (Stift): <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/011993/2012-01-04/>
- Frank, Hieronymus: Cratander, Andreas: <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/041533/2004-03-10/>
- Frank, Hieronymus: Nepos, Jacobus: <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/021521/2009-07-15/>
- Maissen, Thomas: Humanismus: <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/017432/2015-03-18/>
- Peters, Christian: Eberlin von Günzburg, Johann: <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/021496/2005-12-01/>
- Prêtre, Alain: Notariat von der frühen Neuzeit bis zu Beginn des 21. Jahrhunderts: <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/009640/2023-08-08/>
- Zotz, Thomas: Freiburg im Breisgau: <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/006617/2014-01-24/>

Humanistica Helvetica:

- Atrocianus, Johannes: Ad D. Henricum Glareanum poetam laureatum, Einführung von Judith Hindermann: <https://humanistica-helvetica.unifr.ch/de/works/34>

Neue Deutsche Biographie:

- Pfister, Arnold: Froben, Hieronymus: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd119678365.html#ndb-content>
- Rieder, Heinz: Hoyos: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118707345.html#ndbcontent>
- Wolf, Ernst: Eberlin von Günzburg, Johann: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118681540.html>

Oberdeutsche Personendatenbank

- Waltenberger, Johann (Krumbach): [https://oberdeutsche-personendatenbank.digitale-sammlung.de/Datenbank/Waltenberger,_Johann_\(Krumbach\)](https://oberdeutsche-personendatenbank.digitale-sammlung.de/Datenbank/Waltenberger,_Johann_(Krumbach))

Repertorium Academicum Germanicum (RAG)

- Antonius de Salamanca-Hoyos: <https://rag-online.org/datenbank/abfrage.p/o.m/embed.v/viewer.p%7C17%7C4%7Cobject%7C46-2217591>

SUMMARY

The First Three Decades of Life of Ljubljana's Notable Protestant Lenart Budina (1500–1573)

The article discusses the first thirty years of life of Lenart Budina, who is primarily known to historians as the first rector of the Estates School in Ljubljana, founded in 1563. It was already Primož Simoniti who wrote that Budina was born in or near Carniola's capital in 1500 and died there on 15 April 1573. Budina's biographical entry, published by France Kidrič no less than a hundred years ago, informs the reader that Budina studied at the universities of Leipzig and Freiburg im Breisgau, attaining the title of Bachelor of Liberal Arts. A few years later, Joža Glonar called attention to Budina's copies of *Adagiorum chiliades* by Erasmus of Rotterdam from 1520 and *Margarita philosophica nova* by Gregor Reisch from 1508, both containing Budina's autobiographical notes. The publication of a relatively long list of books held by the National and University Library in Ljubljana that belonged to Budina and/or his son Samuel proved an important starting point for this research. The author of the list, Primož Simoniti further inspired the research with cultural-historical accents related to Renaissance humanism and humanists in the wider (Central) European area. The known information on Budina's life was verified, corrected, and completed

by consulting manuscripts and prints from the National and University Library and partly from libraries abroad as well as archival sources—among the unpublished ones, for example, the minutes of Ljubljana's town council. In light of these, it was possible to form a solid assumption that Budina's father and mother were Simon and Jera (Gera) Budina, both dwellers of Ljubljana. What is more, the published correspondence of Erasmus of Rotterdam proved instrumental in finding reliable answers regarding what prompted Budina's decision to leave Leipzig and move to Basel in 1521, his employment at the famous printworks of Johann Froben, taking up the position of a teacher or "school prefect" (*scholae praefectus*) in Rheinfelden in Aargau, as well as his withdrawal to Freiburg im Breisgau in 1529. Apart from Erasmus of Rotterdam and other humanists, Heinrich Glarean, a distinguished music theorist and poet as well as most likely Budina's teacher, also withdrew to the Habsburg-ruled Freiburg during the period of radical Protestantization in Basel. Glarean's friend and probable student Johann Grimm Atrocianus referred to Budina as "*doctus*" (*docte*) in his epigram *ad Leonardum Budinam Labacensem*. One of the most prominent questions raised in the article concerns Budina's command of the Greek language, which partially relates to the time following his return to Ljubljana about 1533. However, beyond the scope of this article, the entire life of Budina deserves a thorough investigation and a new biographical entry.

